

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR RÉSZVÉTELE NEMZETKÖZI PROGRAMOKBAN

EU-PROGRAMOK – »INFORMATION SOCIETY TECHNOLOGY« KÖNYVTÁRI INTÉZET

A DIGITÁLIS KÖNYVTÁRAK együttműködésének tipikus példája a DELOS projekt. A digitális könyvtárak kiválósági hálózata program 1996-tól az Európai Unió negyedik keretprogramjának keretei között indult, majd „Az információs társadalom technológiái” alprogramjaként 2000-tól folytatódott. Fő célkitűzése a digitális könyvtárakkal kapcsolatos kutatások előmozdítása, az elért eredmények bemutatása, a közös üzemeltetés problémáinak megoldása, modellek és technikák kipróbálása, szabványok meghatározása és kapcsolatépítés a fentebbi problémákkal foglalkozó kutatókkal. Tevékenységi formáiban nagy hangsúlyt kap az alap kutatás és az oktatás. A programban 52 európai intézmény vesz részt, többek között egyetemek, kutatóintézetek és könyvtárak.

A DELOS programban magyar részről a kezdetektől fogva részt vesz a Magyar Tudományos Akadémia Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézete. A Könyvtári Intézet a program vége felé lengyel közvetítéssel csatlakozott a projekthez. Részvételünk egyik eredménye az a konferencia is, amelynek előadásai a Könyvtári Intézet honlapján olvashatók, valamint tapasztalatcserék szervezése egyéb intézmények, például az OSZK és a Neumann Ház bevonásával.

A CULTIVATE PROGRAM tevékenységi területe a könyvtárakat, múzeumokat és levéltárakat ölelte fel. Elsődleges célja az említett három területen keletkezett információk áramoltatása, kereshetővé tétele, a kulturális örökség intézményeinek közös európai hálózatba csatlakoztatása volt. Az információk egy más szintjét képviseli a Cultivate Interactive című web-magazin, amely angol nyelven elérhető a Cultivate EU honlapján. A magazinban számos cikk olvasható az IST által szponzorált projektekről, illetve a kutatási eredményekről. Az e-folyóirat rengeteg linket is tartalmaz hasonló jellegű kutatásokhoz, talán a legteljesebb gyűjteménye a DIGICULT programmal kapcsolatos cikkeknek. A harmadik,

személyes információs szintet a Cultivate-list elektronikus levelezőlista képviselte, amely lehetőséget adott az érdeklődőknek kérdéseik feltételére, illetve a partnerek rendszeres kapcsolattartására. A Cultivate program megkönnyítette a múzeumok, könyvtárak és levéltárak különböző adatainak, szolgáltatásainak, produktumainak áttekintését. A program több információs szinten nyújtott szolgáltatásokat, elsősorban koordinációs tevékenységgel erősítette a három közgyűjteményi terület közötti kapcsolat fenntartását.

A magyar szerződő fél a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma volt, amelynek megbízásából a Könyvtári Intézet végezte a projekttel kapcsolatos teendőket. Az intézet rendezvények szervezésével, nemzeti honlap létrehozásával és nemzetközi rendezvényeken való részvételével integráns tagja lett az európai hálózatnak.

A PULMAN PROGRAM a közkönyvtárak, helyi múzeumok és levéltárak együttműködésének és teljesítményének erősítésére indult 2001-ben. A projekt távolabbi célkitűzései között szerepel a nemzeti internetelési pontok kiépülése után a helyi digitális tartalmak fejlesztése, ezzel lehetővé téve a különböző típusú közgyűjtemények helyi szintű együttműködését. A programnak egy valóban európai szintű összefogást sikerült megvalósítania a közgyűjtemények területén: 37 ország vett részt munkájában. Egyik legfontosabb kézzelfogható eredménye egy 20 nyelvre lefordított útmutató, amely a digitális formában meglévő, közkönyvtárak számára fontos szolgáltatásokat tartalmazza. A program magyarországi szervezői rendezvényeik során különös figyelmet fordítottak a hátrányos helyzetű felhasználóknak nyújtandó szolgáltatásokra. A PULMAN projekt zárásaként tartott konferencián 2002 márciusában nagy hatású kiáltványt fogadtak el, amely hosszú távon meghatározza a közkönyvtárak leendő feladatait, tevékenységi körét. Az Oeirasi Felhívás nevű dokumentum magyar fordítása is elkészült, publikálása a szaksajtóban folyamatban van.

A PUBLICA PROJEKTHEZ szerződő magyar fél a Publica Magyar Könyvtári Kör volt. A Könyvtári Inté-

zet szerverén adott helyet a projekt magyar nyelvű honlapjának, munkatársai részt vettek az útmutató fordításában, valamint több előadást tartottak a rendezvényeken. Reményeink szerint a 2004-től esedékes folytatásban a Könyvtári Intézet tevékeny szerepet fog játszani.

¶ British Council – Könyvtári Intézet

A KÖNYVTÁRI INTÉZET koordinátorként részt vesz a British Council nemzetközi szakembercse-re-programjában. A projekt címe „Minőségbiztosítás és teljesítménymérés egy megyei és egy egyetemi könyvtárban a szolgáltatások színvonalának emelése, irányelvek kidolgozása és bevezetése céljából, a brit tapasztalatok felhasználásával”. A programban két veszprémi könyvtár (Eötvös Károly Megyei Könyvtár és Egyetemi Könyvtár), valamint a Southamptoni Egyetem Könyvtára és az Essex Megyei Könyvtár vesz részt. Célja a két adott könyvtárban a szolgáltatások teljesítménymérésének kidolgozása, mintakönyvtár alakítása (excellence library) és hazai szervezett továbbképzéseken a megszerzett információk továbbadása.

¶ Rinascimento virtuale – Digitale Palimpsestforschung – Kézirattár

AZ EURÓPAI UNIÓ Culture 2000 programjai közül az Országos Széchényi Könyvtár a Rinascimento virtuale – Digitale Palimpsestforschung című nagy vállalkozásban vesz részt, mégpedig „partner of the CEEC Countries” minőségben. A 2002 elején induló program, melynek előkészítése már 1997-ben megkezdődött, azt a célt tűzte ki, hogy a nagy európai kéziratgyűjteményekben őrzött palimpsest, azaz újrakivakart és újraírt kódexek alsó szövegét a Mondo Nuovo multispectral digital system révén láthatóvá, a kutatás számára hasznosíthatóvá tegye.

Kézirattárunk anyagából elsősorban a *Löweni kódex* és néhány más darab átvilágítása révén várhatóak olyan új eredmények, amelyeket a hagyományos kutatás eszközeivel nem lehetett tisztázni. A programban Dr. Karsay Orsolya, Kézirattárunk vezetője kerekasztal-hozzászólásokkal (Párizs, Sorbonne, 2002) és előadásokkal (Pozsony, Comenius Egyetem 2002, illetve Athén, Nemzeti Tudományos Központ, 2003) vett részt. A legközelebbi konferencia 2003 júliusában lesz Berlinben és Hamburgban. Rövidesen sor kerül a magyar kódexek feldolgozására.

¶ Bibliotheca Corviniana Digitalis – Kézirattár

MÁTYÁS KIRÁLY (1458-1490) híres könyvtára, a Bibliotheca Corviniana a magyar és európai kultúra

történetének kiemelkedő alkotása volt. Már saját korában rendkívül nagy becsben tartották a humanizmus meghatározó személyiségei (Marsiglio Ficino, Lorenzo Medici, Galeotto Marzio, Naldo Naldi stb.). A könyvtár a budai vár dél-keleti részén a királyi kápolna mellett volt. Sajnos nincsenek pontos adataink a könyvtárban található könyvek számáról, de becslések szerint Mátyás halálakor kb. 2000–2500 kötetet tartalmazhatott. A díszesen illusztrált kódexek a humanista műveltség eszményei szerint a klasszikus görög és latin irodalmat, az egyházatyák műveit, valamint a kortárs humanisták műveit tartalmazták. Az ideális könyvtár összeállításán túl Mátyásnak politikai céljai is voltak a könyvgyűjteménnyel. Fiának, Corvin Jánosnak a trónutódlását igyekezett legitimálni könyveivel és a kódexekben található díszítések ikonográfiai programjával. Váratlan halála és az azt követő politikai helyzet nem tették lehetővé szándékai megvalósítását. Politikai és kulturális törekvései is elenyésztek. Híres könyvtára is lassan pusztulásnak indult, majd a végső csapást a török csapatok Budára történő bevonulása okozta 1541-ben. A könyvtár fizikailag elpusztult. A megmaradt 216 kötet ma a világ 52 könyvtárában található. A magyarországi 53 darab közül harmincötöt az Országos Széchényi Könyvtár őriz.

A könyvtár mítosza egészen a 19. századig foglalkoztatta a művelt politikusokat, írókat, gondolkodókat. A 19. század második felében módszeres kutatás kezdődött a Bibliotheca Corviniana fellelhető darabjai után, majd a 20. század második felében születtek meg azok az összefoglalások, amelyek segítségével ma már viszonylag átfogó képet alkothatunk Mátyás király könyveiről (Csapodi Csaba–Csapodiné Gárdonyi Klára: *Bibliotheca Corviniana*, Budapest, 1990; Csapodi Csaba: *The Corvinian Library. History and stock*, Budapest, 1973.).

A digitális képtechnika fejlődésével és elterjedésével párhuzamosan erősödött az igény a Bibliotheca Corviniana virtuális visszaállítására. Az első kísérlet az UNESCO *Memory of the World* programja keretében történt még az 1990-es évek közepén. A második – immár eredményes – kísérlet keretében a Xerox Magyarország Kft. támogatásával 2001 őszén digitalizálták az Országos Széchényi Könyvtár és a Magyar Tudományos Akadémia korvináit, valamint a Győrött található korvinát. Ez teremtette meg annak a nagyszabású projektnek a kereteit, amelyben távlati célként megfogalmazódott, hogy a ma fellelhető összes korvina digitalizálásával virtuálisan visszaállítsuk Mátyás király könyvtárát. A projekt az Országos Széchényi Könyvtár koordinálásával „Bibliotheca Corviniana Digitalis” néven folytatódott 2003-ban is. Ekkor az UNESCO támogatásával digitalizálásra került a többi Magyarországon található korvina is (Budapest, Egyetemi

Könyvtár; Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár). Ugyancsak az UNESCO támogatásával digitalizáltattuk a Lengyelországban, Csehországban és Horvátországban található köteteket is. A továbbiakban több más európai nagy könyvtár közreműködésével folytatódik a Bibliotheca Corviniana projekt – remélhetőleg – a *Culture 2000* projekt keretében. A „Bibliotheca Corviniana Digitalis” a képeken túl egy adatbázisban összefoglalná a kódexek teljes kodikológiai leírását, a kódexek művészettörténeti összefüggéseit, valamint a Corvina-könyvtárra vonatkozó teljes bibliográfiát. A teljes képanyag meghaladja a százezret, a teljes tárolási igény eléri a több terabyte-ot.

Az értékes kódexeket az állományvédelmi szempontok messzemenő figyelembevételével DigiBook 6000 RGB szkennelvel a Pytheas Kft. végezte. A felbontást minimálisan 300 dpi-ben határoztuk meg. A színhelyességet folyamatosan ellenőriztük. Az elkészült digitális képeket feldolgoztuk, majd a nagyfelbontású képeket DVD-re archiváltuk, illetve kisebb felbontású ún. szolgáltató képeket készítünk a különböző felhasználások számára. Az elkészült digitális archív képek száma eléri a tizenötezet.

Az eddigi digitalizálás eredményei megtekinthetők a *Bibliotheca Corviniana Digitalis. The Corvina Collection of the National Széchényi Library* (Ed. Orsolya Karsay, János Káldos, Budapest, 2002) című DVD-n, *Az Országos Széchényi Könyvtár corvinái*, Budapest 2002, (szerk. Karsay Orsolya, Káldos János) című CD-n, valamint az interneten (<http://www.corvina.oszk.hu>).

MINERVA MAGYAR ELEKTRONIKUS KÖNYVTÁR

A PROJEKT LÉNYEGE, hogy közös keretet teremtsen az EU-s tagállamok kulturális minisztériumai számára országaik kulturális, tudományos tartalmainak digitalizálásában. A cél az országok kulturális és tudományos eredményeinek digitalizálását célzó programok harmonizálása, párbeszéd kialakítása az egyes résztvevőkkel, ajánlások megfogalmazása, közös szabványok kialakítása. A projekt tevékenysége kapcsán lehetőséget szeretnének nyújtani a nemzeti digitalizálási programok kölcsönös fel- illetve megmutatására, „láthatóvá tenni a nemzeti kezdeményezéseket”, és ezekből egy közös európai kulturális portált terveznek kialakítani. (A jelen-

leg résztvevő országok nemzeti portáljai már megtekinthetők a projekt honlapján.)

A projekt 5 munkacsoportból áll, amelyek többek között a digitalizálással, metaadatokkal, hosszútávú megőrzéssel, ajánlások kidolgozásával foglalkoznak. Gyakorlatilag egy keretet hoznak létre a nemzeti eredmények felmutatására és együttes elérésére. A projektben külön hangsúlyozták a Lund Alapelveket, a kulturális örökségből digitalizálásra kerülő művek minőségi válogatását és az egyes szolgáltatások átjárhatóságának (interoperability) jelentőségét.

A szervezők és a projektben résztvevő országok arra számítanak, hogy a jövőre belépő országok képviselői közvetítik a projekt célkitűzéseit az illetékesek, a kulturális minisztériumok felé. Az együttműködés egyik kimondott célja az, hogy felhívja az egyes országok kulturális minisztériumai, azaz a politikum figyelmét a kulturális örökség digitalizálásának fontosságára. Több helyen található informatikai minisztérium, amely a digitalizálásban nagyobb szakértelemmel, adott esetben a kivitelezésben nagyobb erőforrásokkal rendelkezik. Azonban a kulturális minisztérium illetékes a megfelelő tartalom kiválasztásában, övé a nagyobb felelősség, ezért fontos ez a kapcsolat. A minisztériumot – szükség esetén – képviselheti más, megfelelő szakmai szervezet.

A projekt honlapján (<http://www.minervaeurope.org/>) bővebb információk találhatóak a célkitűzésekről, a különböző munkacsoportokról, az eddigi tagokról. A projekt célja tömören a honlapról: *The aim of Minerva is to create a network of Member States' Ministries to discuss, correlate and harmonise activities carried out in digitisation of cultural and scientific content, for creating an agreed European common platform, recommendations and guidelines about digitisation, metadata, long-term accessibility and preservation.*

Talán érdemes végezetül megemlíteni, hogy a projekt irányításának központja Olaszországban van, ami jól összecseng az éppen tavaly ott rendezett Magyar kulturális évaddal. A projekt koordinátora Rosella Caffo. A MINERVA projektet koordináló Olasz Kulturális Minisztérium a közeljövőben indítványt készít elő az Európai Bizottság 6. keretprogramja számára, amelyben az EU-hoz újonnan csatlakozó országok bevonását javasolja a MINERVA projektbe.

EKLER PÉTER (ekler@oszk.hu)

A DÉMONŰZŐ CSUNG KUJ KÉPMÁSA. Ismeretlen mester (működött 1621–1627 között) kődoborművéről készült pacskolat, papíron, montírozatlan. Tengfen (Honan tartomány), é. n. 199,7×109,7 cm. Kínai Nemzeti Könyvtár